

אחריהם מיד העריצים האלה אשר יקיימו גזירת "ועבדום וענו אותם" בכל תוקף ועוז, ואם כי האמין בה' והבטחתו כי אחרי כן יצאו, אבל לבו פחד ורעד למצבם הרוחני של בניו, ולמען הציל את שארית הפליטה התקין לו "בית תלמוד" להורות ולהגות בתורה, בידעו כי זה הוא התריס היחידי לבניו לבל יטמעו בין הגויים אשר הם בתוכם. וממנו למד שר בית התלמוד ר' יוחנן בן זכאי, בעת אשר בעיניו חזה שריפת מקום מקדשינו וחורבן האומה, וידע והבין ברוח קדשו את העתיד הנורא של עם ישראל בגולה, כבשה אחת בין שבעים זאבים נוראים הצמאים לדם ישראל, בקש "תן לי יבנה וחכמיה", בידעו כי היא התרופה האחת להצלת עמו. הוא ידע כי תורת יבנה היא עצם הלזו לקיום האומה, ובעת שעבודת המקדש היתה מוגבלת להשפיע שפע רוחנית על ישראל בהיותן שרויים על אדמתן, הנה הכח האלקי הטמיר והצפון בתורה המתבלט על ידי יבנה וחכמיה מסוגל להפיח רוח חיים בלב האומה ולהגן על קניניה הרוחניים בכל זמן ובכל מקום. רעיון יקר זה הודיעו לנו חז"ל באומרם "מיום שחרב ביהמ"ק", וישראל לקח מטה נודד בידו לעבור באש ובמים, "אין לו להקב"ה בעולמו" אמצעי אחר להבטיח קיומו הרוחני של ישראל, אלא "די' אמות של הלכה". די' אמות הם הסמל מקנין הבלתי מוגבל במקום, כי די' אמות של אדם קונות לו בכל מקום, וכן הם די' אמות של הלכה הקונות לו להקב"ה בכל מקום ובכל זמן, וחלק ההלכה שבתורה הוא החבל הזהב המקשר והמאחד את עם עולם בחי עולם.

9. שיחות הרצי"ה זצ"ל ויגש סדרה ב מספר 21

תורה ומלכות - ענין זה מתברר בפרשה של היום. יעקב אבינו הוכרח לרדת מצרימה, אבל לפני כן: "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו". הביטוי "להורת" מובנו לכאורה תורה, ואמנם חז"ל מפרשים "להורות לפניו - לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", כפי שמביא רש"י. יהודה נשלח ע"י יעקב אבינו למצרים כדי לסדר את כל העניינים יחד עם יוסף המולך במצרים, כפי שרש"י בעצמו אומר בפירושו הראשון: "לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיישב בה", אך קודם כל יש לסדר מקום שממנו תצא הוראה. כל סידור העניינים עם מלך מצרים צריך להיות ע"פ התורה. כבר הזכרנו שמלכות יוסף במצרים היא הכנה למלכות ישראל, ואמנם כל סדר המלכות בישראל צריך להימשך מסדר התורה. שמואל הנביא הוא הממליך את שאול ואח"כ את דוד. כל ערך המלכות נמשך מן התורה. לא המלכות עושה את התורה, לא הממשלה מסדרת את ענייני הרבנות ובתי הדין. אדרבה, התורה היא שעושה את המלכות, וכך אף יוסף, שהכין פגישתו עם אביו, פתח בענייני לימוד שעמדו בהם כשנפרדו: "סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו: בפרשת עגלה ערופה, זהו שנאמר: "וירא את העגלות אשר שלח יוסף", ולא נאמר: אשר שלח פרעה". נפגשו מתוך תורה, ומתוך תורה מתגלה כוחנו הצבאי.

10. הרבי מליובאוויטש זצ"ל, מתוך הספר "שלחן

שבת", מעובד ע"פ לקוטי שיחות כרך ג עמוד 827
קודם שירד יעקב למצרים עם כל משפחתו, שלח את יהודה "לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה". המדרש מבאר ששליחות זו נועדה "לתקן לו בית תלמוד,

1. בראשית פרק מו

(כח) ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן:

2. רש"י בראשית פרק מו

(כח) להורות לפניו - כתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות האידך יתיישב בה: לפניו - קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה - להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה:

3. שפתי חכמים בראשית פרק מו פסוק כח אות ת

רוצה לפרש, מדכתיב "להורת" חסר וי"ו שניה, יש בו אותיות תורה:

4. רד"ק בראשית פרק מו

(כח) ואת יהודה - יעקב שלח לפניו את יהודה אל יוסף שיורה לפניו הדרך לגושן כמו ששלח לו יוסף: "וישבת בארץ גושן", או פירושו להורות - שיצא לפניו קודם שיכנסו לעיר, שיורה אותם אנה יכנסו בעיר או מה יעשו:

5. פסיקתא זוטרתא פרשת ויגש פרק מו אות כח

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף" - וכן דרך העולם להודיע לחברו שהוא בא, שכן אתה מוצא ביתרו: "ויאמר אל משה אני חותנד יתרו בא אליך". מכאן אמרו רז"ל: לעולם אל יכנס אדם פתאום בתוך ביתו, כל שכן לבית חברו. "להורת" - לאורות, אורות שש מאות ושלוש עשרה מצות, מלמד שהיה ליוסף בית הוראה בארץ גושן ששם היו אבותינו עוסקים בחכמת התורה עד שלא ניתנה...

6. עלי תמר ביצה פרק א

ויש להביא מקור נוסף להלכה זו ממדרש הגדול פרשת ויגש סימן מ"ו אות כ"ח, "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה" - אמר לו אביו: אתה התחלת במצוה זו, על ידך היא נגמרת. היכן התחיל בה? "ויגש אליו יהודה", ולפי שהתחיל בה כך הוא גומרה. לפי דרכנו למדנו, שכל המתחיל במצוה על ידו היא נגמרת...

7. של"ה ויגש דרך חיים תוכחת מוסר אות עח

"ואת יהודה שלח לפניו" - לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה. לימוד מוסר מזה, כל פעולה שאדם עושה, ראשית דבר יראה בפעולה זו להכין ענין לצורך גבוה, כמו מי שזוכה לבנות בית, יצייר במחשבתו בתחילה איזהו חדר בבית שיהיה מוכן לו להיות סגור שם לתורה ולתפילה ולהתבודדות, ומקום מוכן בית ועד לחכמים, ואח"כ יצייר עניינים המצטרפים לו, וכן יעקב שלח מתחילה לתקן לו בית תלמוד.

8. שו"ת עמק הלכה חלק א הקדמה

הראשון אשר ידע להעריך ולהוקיר את הכח הנפלא הזה כחה של הלכה, ועד כמה הוא מסוגל להצלת עם ישראל וקיומו הרוחני, היה יעקב אבינו אשר עליו אמרו חז"ל: "ואת יהודה שלח לפניו" - א"ר נחמיה: להתקין לו בית תלמוד שיהא מורה שם תורה, ושיהיו השבטים הוגים שם תורה" (ילקוט שמעוני רמז קנ"ג). יעקב אבינו ידע את הארץ אשר הוא בא אליה, והמצוקות הנוראות העתידות לבוא לבניו וזרעם

העיקר הגאולה ע"י בן דוד... שבחינת יוסף הוא גבוה ביותר אבל הוא בהסתר, ובחינת יהודה בהתגלות:

12. מרן הרב קוק זצ"ל מאמרי ראי"ה עמוד 94

הנה מתחילה הוכנו שני כוחות כלליים בשני השבטים שהוכנו למלוך בישראל. יוסף היה המשביר, ששלח אותו אלוקים לפליטה גדולה להחיות עם רב, והחיה את יעקב ובניו בחיי החומר... שהוא מורה על הצדדים שיש יחס שיווי בין ישראל לעמים כולם, ומכל מקום ידע כח קדושתו. ויהודה מיוחד לכח ישראל המיוחד, "היתה יהודה לקדשו". וע"י קיבוץ שני הכוחות יחדיו היו שניהם מתעלים, הכח החומרי מתעדר ומתקדש מצד קרבתו אל הקדושה המיוחדת לישראל, והכח הרוחני מתחזק ומתאמץ בכח חיים מלא ואדיר כדי לגלות הודו ותפארתו על ישראל, עד שקרני הודו היו מאירים גם כן על כל העולם כולו.

13. יחזקאל פרק לז

(טו) וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר:

(טז) וְאָתָּה בֶן אָדָם קַח לָךְ עֵץ אֶחָד וְכַתֵּב עָלָיו לַיהוָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרְיוֹ וְלִקְחָה עֵץ אֶחָד וְכַתֹּב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבָרְיוֹ:

(יז) וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לָךְ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאֶחָדִים בְּיַדְךָ:

(יח) וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא תִגִּיד לָנוּ מָה אֵלֶּה לָךְ:

(יט) דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הִנֵּה אֲנִי לִקְחָ אֶת עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרְיוֹ וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה וְעֲשִׂיתֶם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיַדְי:

14. מנהגי החגים: סביבון

על הסביבונים נהוג להטביע את האותיות ג. ש. נ. ה., או ג. פ. נ. ה. הטעם: בשבת חנוכה קוראים את פרשת "ויגש", בה נאמר: "וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח... גִּשְׁנָה", והמלה "גִּשְׁנָה" בגימטריה - "משיח", לכן מטביעים על הסביבון את האותיות ג. ש. נ. ה. טעם נוסף: בחוץ לארץ מטביעים את האותיות ג. ש. נ. ה., שהן ראשי תיבות של המלים: ניס גידול הייה שים. בארץ ישראל מטביעים את האותיות ג. פ. נ. ה., שהן ראשי תיבות של המלים: ניס גידול הייה פיה.

15. הרב נריה זצ"ל נר למאור פרשת ויגש

ערבות הדדית יסוד לבנין עם - וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח... להורת לַפְּנֵי גִשְׁנָה". כשידע יעקב שיורדים מצרימה, שלח לפניו את יהודה. הוא שלח אותו במיוחד להכשיר את הקרקע, ורש"י מסביר: להתקין שם בית תלמוד, להקים ישיבה בגושן. שואל הרבי הראשון מרדומסק, ר' שלמה, בעל ה"תפארת שלמה": למה שלח יעקב אבינו דווקא את יהודה? ויש להוסיף: הרמב"ם אומר, שיעקב מינה את לוי כראש הישיבה הראשון, ואם כן, צריך היה לשלוח את המיועד לראשות הישיבה להקמה! תשובתו היא: הערב הראשון בכלל ישראל היה יהודה, שערב להשבת בנימין - "אנכי אערבנו, מידי תבקשנו". יעקב אבינו רצה שהישיבה שתוקם במצרים תהיה חדורה בהכרה של ערבות הדדית, ש"כל ישראל ערבים זה בזה". לכן שלח את יהודה, כדי שיהיה היסוד של הישיבה וחינוכה, נובע מתוך הרגשה של אחריות וערבות לכלל ישראל, מתוך הכרה כי האדם אינו לומד תורה רק למטרת התעלות אישית, אלא גם למען שלימות הכלל, למען עילוי האומה כולה - "בשם כל ישראל".

שמשם תצא הוראה". כלומר, יעקב אבינו שלח את יהודה כדי להקים במצרים ישיבה שבה ילמדו תורה. שליחות זו של יהודה דורשת ביאור, בשל העובדה שיוסף כבר היה במצרים. הלוא יוסף היה צדיק גם בהיותו משנה למלך. הוא היה 'בן-זקונים' של יעקב, במובן זה (כדברי חז"ל) שיעקב מסר לו כל מה שלמד. מדוע אפוא לא סמך יעקב על יוסף בעניין הקמת הישיבה, ונזקק לשלוח במיוחד את יהודה קודם ירידתו כדי "לתקן לו בית תלמוד"? הסבר הדבר נעוץ בהבדל הרוחני בין יוסף ואחיו, המייצגים שתי דרכים שונות בעבודת ה': השבטים היו רועי צאן, עיסוק שמסמל התנתקות מהמולת העולם. הם בחרו להתרחק מטרדות העולם, כדי שיוכלו להתמסר לתורה ולעבודת ה'. לעומתם, יוסף חי במרכזי חיי העולם הזה וטרדותיו, בהיותו משנה למלך, ואעפ"כ שמר על צדקותו ועל דבקותו בקב"ה. מבחינה זו עמד יוסף למעלה מאחיו. היכולת לשמור על הדבקות בקב"ה מתוך התעסקות בענייני העולם הזה וטרדותיו מעידה על רמה רוחנית גבוהה יותר. ואכן, מוסבר בתורת החסידות שיוסף היה מחובר עם דרגת הקדושה שהיא למעלה מכל ענייני העולם הזה, עד שלגביה אין טרדות העולם נחשבות בגדר הפרעה כלל.

אולם מעלה זו של יוסף היא מעלת נשמתו, שהייתה גדולה וגבוהה כ"כ, עד שענייני העולם הזה לא הפריעו לדבקותה בקב"ה, אך מבחינת לימוד התורה עצמו, יש מעלה ללימודם של השבטים על לימודו של יוסף. השלמות בלימוד התורה היא הדרגה של 'תורתו אומנותו', אדם שהתורה היא עיסוקו העיקרי ואין לו עסק עם דברים אחרים, גם אם הם נעשים ע"פ התורה... יעקב אבינו מלמדנו אפוא, שהיסוד של לימוד התורה הוא דווקא זה של השבטים ולא של יוסף. לכן לא סמך על יוסף, שמשלב את התורה עם עיסוקי העולם, ושלח דווקא את יהודה, שמייצג את ההתמסרות המוחלטת לתורה, כדי שייסד במצרים ישיבה. מכאן למדנו, שלצד מעלתו הגדולה של יוסף, שיכול לחבר את הקדושה האלוקית עם ענייני העולם, יש צורך גם בלימוד התורה בדרגה של 'תורתו אומנותו' - כאשר אין לאדם שום עיסוקים נוספים על לימוד התורה. לימוד כזה הוא היסוד לקיומו של עם ישראל והוא המקיים את העולם.

11. שפת אמת פרשת ויגש שנה תרמה

ובפסוק: "וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח... להורת" כו', דרשו חז"ל לקבוע בית תלמוד להורות משם הוראות כו'. והענין יש לבאר, כי יוסף ויהודה הם ב' הכנות שהיה צריך קודם ירידת יעקב ובניו למצרים, והם העצות והכנות לגלות ולגאולה של מצרים, והם ב' הבריתות ברית הלשון וברית המעור, שעליהם נרמז: "גן נעול אחותי כלה גל נעול". בחינת הפנימיות וסוד הנסתר הוא ברית המעור ונקרא "גן נעול", שבזכותו של יוסף נשמרו מעריות במצרים... ובזכות זה יצאו. ובחינת יהודה הוא ברית הלשון, והוא ההתגלות שיש בכח פיהם של ישראל לגלות ולברר כבוד מלכותו יתברך בעולם, וזהו נרמז ב"גל נעול". לכן ירידת יוסף במצרים היה בהסתר, ובחינת יהודה היה בהתגלות שמשם תצא הוראה, והוא הדרך שיכולים הרבים ליהנות ממנו, אבל בחינת יוסף לא יש (אין) שייכות רק ליחידים, ונקרא "נזיר אחיו". ומצינו שיעקב אע"ה מסר הסודות ליוסף, כמו שאמרו חז"ל בפירוש "בן זקונים" כו', אבל ליהודה שלח להיות הוא הדולה ומשקה מתורתו לרבים. וב' אלו הם גם בחינת משיח בן יוסף ואח"כ